

Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, д.т.н., професор, ректор Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

НАЦІОНАЛЬНОМУ ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТУ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» – 125 РОКІВ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» – перший технічний вищий навчальний заклад України відзначає своє 125-річчя.

Заснований у 1885 р. як Харківський практичний технологічний інститут (з 1951 р. – Харківський політехнічний), у 1994 р. постановою Кабінету Міністрів України він отримав статус Державного політехнічного університету, а в 2000 р. Указом Президента України йому було надано статус Національного.

Історія Харківської політехніки з моменту її започаткування стала невід'ємною частиною науково-технічної, інтелектуальної, культурної історії України, про що свідчать імена лауреата Нобелівської премії Л.Д. Ландау, всесвітньо відомих вчених-академіків М.М. Бекетова, П.П. Буднікова, А.К. Вальтера, О.М. Ляпунова, С.П. Тимошенка, М.Д. Пільчикова, К.Д. Синельникова, В.А. Стеклова, Є.І. Орлова, Г.Ф. Проскури, І.І. Стрелкова, В.М. Хрущова, С.С. Уразовського, А.П. Філіпова, В.І. Атрощенко, А.С. Бережного, А.М. Підгорного, а також засновника НТУ «ХПІ» й Київської політехніки професора В.Л. Кирличова та інших.

Харківський політехнічний був родоначальником багатьох пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, він підготував понад 150 тисяч висококваліфікованих фахівців. Сьогодні технічною елітою держави є вихованці ХПІ – Герої України В.М. Лук'яненко, А.О. Бугаєць, О.А. Жданов, А.А. Коваленко, заслужені машинобудівники, працівники промисловості, діячі науки і техніки, лауреати Державної премії України, серед яких Ю.М. Бусяк, Г.Д. Грищенко, В.М. Золотарьов, В.В. Казаков, В.Ф. Клімов, Є.Т. Ковальов, В.В. Кузьмін, Ю.М. Мацевітий, В.І. Молчанов, О.Ю. Путнокі, М.К. Рязанцев, Д.В. Сталінський, Є.Я. Хруслов та багато інших.

З Харківською політехнікою пов'язане зародження української технічної науки в галузях механіки, теорії міцності, прикладної хімії, авіації, ядерної фізики та кріотехніки, електро- та теплоенергетики, тракторобудування,

тепловозобудування тощо. Саме здобутки харківських політехніків покладено в основу найкращого у Другій світовій війні танка Т-34, магістральних тепловозів із показниками світового рівня, найпотужніших турбоагрегатів Дніпрогесу й атомних електростанцій України та країн зарубіжжя, систем управління ракетно-космічної техніки, тракторного парку нашої держави, вирішення важливих проблем обороноздатності та ін.

Харківський політехнічний став фундатором семи самостійних вищих навчальних закладів, серед яких харківські інститути – авіаційний, інженерно-будівельний, радіоелектроніки (1930 р.), а також Ворошиловградський

машинобудівний інститут (1960 р.), Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (1968 р.), Сумський державний університет (1990 р.), Кременчуцький державний політехнічний університет (1997 р.).

Харківський політехнічний інститут нагороджено орденами Леніна (1967 р.), Жовтневої Революції (1985 р.), в'єтнамськими орденами «Дружба» (1978 р., 2006 р.).

НТУ «ХПІ» сьогодні широко відомий у світі як один із провідних науково-навчальних комплексів системи вищої освіти України. За рейтингом ЮНЕСКО, з 200 вузів університет посідає п'яте місце, серед технічних – друге; за якістю освіти – на третьому місці, за визнанням у світі – на п'ятому. За найбільшою у світі наукометричною базою даних Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, університет є шостим серед вищих навчальних закладів України (на другому місці – серед технічних) за кількістю та індексом цитування опублікованих статей у провідних міжнародних наукових виданнях.

На цей час університет є потужним центром освіти й науки, в якому навчаються понад 26 тисяч студентів за 96 спеціальностями, 400 аспірантів, 1300 іноземців із 34 країн світу; працюють 1697 науково-педагогічних працівників, серед яких 160 докторів наук і професорів та понад 900 кандидатів наук і доцентів, 20 заслужених діячів науки і техніки та заслужених працівників вищої школи України, 28 лауреатів Державної премії України, 3 академіки й 1 член-кореспондент НАН України, 26 академіків галузевих АН України.

У складі університету працюють 24 факультети, які об'єднують 94 кафедри, а також факультет військової підготовки імені Верховної Ради України, верстатостроительний технікум, військовий коледж, Полтавський політехнічний коледж, науково-технічна бібліотека на 2 млн томів, Міжгалузевий інститут післядипломної освіти, науково-методичне об'єднання, центр дистанційної освіти, науково-дослідна частина, два науково-дослідних інститути, центр нових інформаційних технологій тощо.

Створено Північно-Східний регіональний центр науково-комп'ютерної мережі України (URAN), який забезпечує діяльність інформаційної системи університету. До складу системи входить потужний вузол «Інтернет», на базі якого діє науково-освітня об'єднуюча мережа з 20 установ освіти та науки м. Харкова.

НТУ «ХПІ» є найпотужнішим центром підготовки кадрів вищої кваліфікації серед технічних ВНЗ України: створені й плідно працюють 16 спеціалізованих рад із захисту докторських та кандидатських дисертацій.

В НТУ «ХПІ» склалися й плідно працюють відомі в Україні й далеко за її межами 40 наукових шкіл із фізики металів та напівпровідників, електричного приводу, технології зв'язаного азоту, тепломасообміну та енер-

гозбереження, керамічних та композиційних матеріалів, промислової та медичної електроніки, інформаційних технологій, систем управління, технології жирів, проблем органічних палив, турбінобудування, танкобудування, високоефективних технологій металообробки, технічної електрохімії, двигунів внутрішнього згоряння, механіки, фізики високих напруг, досліджень іоносфери Землі тощо. В університеті ведуться дослідження в галузі нанотехнологій, космічної та атомної техніки, створюються фулерени, нанотрубки, багат шарові рентгенівські дзеркала, структури з надпровідними та напівпровідниковими властивостями, проводяться роботи в галузі радіаційного матеріалознавства тощо. Партнерами НТУ «ХПІ» є провідні інститути АН України, Росії, університети США та Німеччини.

Науковий потенціал вузу сьогодні визначають також науково-дослідні інститути «Молнія» та «Іоносфера». Унікальні експериментальні бази цих інститутів та науково-дослідний комплекс із вивчення газодинамічних та теплофізичних процесів у турбомашинах при кафедрі турбінобудування постановами Кабінету Міністрів України віднесені до національного надбання держави. В університеті функціонує єдиний серед вищих навчальних закладів України державний метрологічний еталон імпульсних електричних і електромагнітних полів. В НТУ «ХПІ» виконуються наукові дослідження й розробки на замовлення таких визначальних для економіки держави підприємств, як ДП «Завод ім. В.О. Малишева», АНТК ім. О.К. Антонова, ДП «Запорізьке машинобудівне конструкторське бюро «Прогрес» ім. академіка О.Г. Івченка», ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД», ВАТ «Турбоатом», ВАТ «Харківський тракторний завод», Казенне підприємство «Харківське конструкторське бюро з двигунобудування», ВАТ «Сумське машинобудівне НВО ім. М.В. Фрунзе» та ще понад 100 вітчизняних фірм і підприємств, а також закордонних фірм із різних країн світу – Росії, Німеччини, Швейцарії, Англії, Австрії, Південної Кореї, Угорщини, Італії, Китаю, В'єтнаму, Індії, Греції тощо. Серед цих замовників – General Electric та Boeing (США), Boilentechnik (Швейцарія), Nuovo Pignone (Італія), Samsung Aerospace (Південна Корея), Siemens (Німеччина), Bhopal (Індія) та ін.

За останні десять років видатні наукові розробки університету отримали 12 Державних премій України в галузях науки і техніки та архітектури, 3 премії Президента України для молодих учених. Щорічно близько 40 студентів стають переможцями Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт із природничих, технічних та гуманітарних дисциплін. За цим показником НТУ «ХПІ» посідає призові місця серед технічних вузів України.

Університет проводить активну міжнародну діяльність в академічній, науковій, економічній та культурній сферах, продовжує укріплювати та поширювати зв'язки із зарубіжними партнерами. Сьогодні НТУ «ХПІ» співпрацює з 93 вищими навчальними закладами та фірмами з 31 країни світу, у т.ч. з багатьма провідними вузами Німеччини, США, Великої Британії, Франції, Китаю, Індії тощо.

Харківський політехнічний активізує свою участь у міжнародних програмах через виконання проектів у рамках європейських програм INTAS, TEMPUS/TACIS, INCO-COPERNICUS та ЮНЕСКО. НТУ «ХПІ» отримано колективні та індивідуальні гранти Фонду Сороса, Інформаційного Агентства США, Німецького академічного товариства DAAD, земельні гранти Німеччини тощо. На 2009 р. університет співпрацював зі 104 партнерами із 33 країн світу, виконував 75 прямих договорів із закордонними вищими навчальними закладами. На сьогодні вчені університету проводять дослідження за 6 спільними науковими та 18 освітніми проектами з обсягом фінансування більше 2 млн євро.

Свої наукові досягнення НТУ «ХПІ» постійно демонструє на виставках в Україні, Росії, Німеччині (Ганновер), Італії, Китаї тощо, де неодноразово отримував золоті медалі, дипломи та інші відзнаки.

НТУ «ХПІ» є центром видавничої діяльності регіону й має власну сучасну поліграфічну базу. Щорічно вчені

Харківського політехнічного публікують понад 100 підручників і близько 364 навчальних посібників із грифом МОН України (у рамках виконання програми «Підручник»), 72 монографії, 90 випусків «Вісника НТУ «ХПІ» та інших збірників наукових робіт, близько 6000 наукових статей та тез доповідей, зокрема понад 400 статей у провідних міжнародних наукових журналах.

Університет щорічно організує понад 50 міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-методичних конференцій (за останні 5 років проведено 28 міжнародних науково-практичних конференцій).

Вчені університету проводять широкомасштабні наукові дослідження в галузі прикладної і промислової екології з обсягом бюджетного фінансування 1,5 млн грн, за госпдоговорами – в обсязі 780 тис. грн.

НТУ «ХПІ» здійснює наукові розробки в рамках 6 міжнародних і 8 національних програм, які затверджені Кабінетом Міністрів України, за напрямками: утилізація ракетного палива, отримання біогазу, утилізація осадів стічних вод і шлаків металургійних виробництв, очистка відхідних газів промислових підприємств, очистка стічних вод від важких металів і нафтопродуктів, утилізація низькопотенційного тепла промислових підприємств; екологізація технологічних процесів шляхом більш глибокої переробки вихідної сировини, застосування високоактивних каталізаторів і високоефективних масообмін-

них елементів; розробка приладів і засобів екологічного моніторингу.

Вчені університету в галузі екології плідно співпрацюють з харківськими вищими навчальними закладами – Національним університетом ім. В.Н. Каразіна, Державним технічним університетом будівництва і архітектури, Національною академією міського господарства, Національним медичним університетом, а також з провідними науковими організаціями – Українським державним науково-технічним центром «Енергосталь», Українським науково-дослідним інститутом екологічних проблем, НІОХІМ, Науковим центром військової екології, Науковим центром енергозбереження тощо. За результатами виконаних робіт опубліковано 18 монографій, більше 200 статей, 15 підручників і навчальних посібників, отримано 35 патентів України, захищено 5 докторських та 18 кандидатських дисертацій.

НТУ «ХПІ» сприяє становленню творчої, комунікабельної, креативної особистості, тому багато поколінь політехніків завдячують Палацу студентів, в художніх колективах якого – а таких більше 20 – із захопленням беруть участь понад 1000 студентів і викладачів. Яскраві університетські свята – вручення дипломів, зустрічі першокурсників, дні факультетів і новорічні вечори, фестивалі музики, КВК – невід’ємна складова студентського життя. Слід зазначити, що тільки за 2009 р. проведено

майже 70 таких заходів із залученням понад 43 тис. учасників і глядачів.

Безумовно, не останнє місце у формуванні всебічно розвиненої особистості належить спорту. Сучасний спортивний комплекс із легкоатлетичним манежем, 14 спортивними залами, 2 плавальними басейнами, стадіоном, 4 баскетбольними майданчиками та іншими спортивними спорудами – це Палац спорту НТУ «ХПІ», який рішенням Кабінету Міністрів України включено до баз олімпійської підготовки. Щодня понад 3 тис. студентів, викладачів та співробітників відвідують цей заклад. Серед спортсменів університету є чемпіони світу і Європи, учасники Олімпійських ігор і члени збірних команд України. Тільки за минулий рік спортсмени-політехніки вибороли понад 80 золотих, 40 срібних і 50 бронзових медалей на змаганнях світового та європейського рівнів. Бадмінтоністи НТУ «ХПІ» стали срібними призерами студентської першості Європи у 2010 р. Університет протягом останніх 8 років є незмінним переможцем універсіад України серед вищих навчальних закладів із числом студентів понад 10 тисяч.

125-річчя Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» – це не тільки підсумок досягнень. Цей поважний ювілей знаменує початок наступного етапу розвитку славетного навчального закладу, який має багатий спадок і безперечні великі перспективи.